

Името на Македонија: пробивање на безизлезот

I. КРАТОК ПРЕГЛЕД

Македонија е релативно успешна приказна во регион обележан со државни и територијални проблеми. Меѓународното учество по конфликтот од 2001 со побуната на етничките Албанци донесе напредок во интегрирањето на Албанците во политичкиот живот. Тоа беше поттикнато од ветувањето за интеграција во Европската Унија (ЕУ) и НАТО, што се цели кои ги обединуваат Македонците и Албанците. Но главната стратегија на НАТО/ЕУ за стабилизирање на Македонија и на регионот преку проширување беше спречена од спорот со Грција за името на земјата. Атина тврди дека кога се именува себеси како „Македонија“ таа узурпира дел од грчкото наследство и ја присвојува северната грчка провинција. На самитот таа го блокираше македонското членство во НАТО како и претпристапните преговори за ЕУ додека не се реши проблемот. За надворешните набљудувачи спорот е чуден, но тој допира егзистенцијални точки, посебно во Македонија, и има сериозни регионални импликации. Страните мора да ја вратат довербата; земјите членки мора да ги притиснат и двете страни за компромис, посебно Грција за да ја почитува својата заложба да не го блокира Скопје во меѓународните организации.

Напорите да се надмине овој спор преку преговори со посредство на ОН не даваат плод повеќе од една деценија. Кризната група во декември 2001 издаде извештај во кој нагласи дека решавањето на овој проблем е клучно за да се зацврсти македонското чувство за идентитет, кој е оспоруван од три соседи: Грција, која го оспорува името; Бугарија која го оспорува постоењето на македонскиот јазик; и Србија која ја оспорува автокефалноста на македонската црква. Македонското чувство за идентитет е дополнително предизвикано од неопходните отстапки кои Македонците им ги направија на своите албански сограѓани со Охридскиот рамковен договор кој го оконча конфликтот во 2001. Отстапките ја прават земјата „граѓанско општество“ со засилување на правата на Албанците и другите малцинства, но тие исто така ја релативизираат Македонија како држава на македонскиот народ.

Во 2001 година Кризната група предложи решение со името „Republika Makedonija“, на македонски, кое би се употребувало во ОН и други меѓународни организации, и ќе биде признато од земјите членки на НАТО и ЕУ. Денес Грција го зголеми влогот во НАТО и во ЕУ. Македонија доби статус на земја-кандидат за ЕУ во 2005, но до денес не се започнати претпристапните преговори. Во 2008 таа ги исполни критериумите за членство во НАТО, но не доби покана. Покрај грчката закана поради името, започнувањето на преговорите со ЕУ беше одложено поради неисполнувањето на одредниците дадени од Европската комисија. Јасно е дека сериозните проблеми кои се случуваат за време на изборите во јуни 2008 треба да бидат надминати во изборите во 2009.

И покрај значајниот напредок, Охридскиот договор не е стопроцентно спроведен. Меѓуетничките тензии и ризик од нестабилност и понатаму постојат. Регионот и понатаму е нестабилен и можноста Косово повторно да влијае дестабилизирачки како во 2001 продолжува. Одложувањето на интеграцијата во НАТО и ЕУ на неодредено време може да го поткопа постигнатиот успех во стабилизирање на земјата, со последици кои можат да бидат особено штетни и за самата Грција. Спорот за името е повеќе од билатерално прашање меѓу Скопје и Атина. Тој ризикува да ја спречи главната стратегија на НАТО и ЕУ за стабилизирање на Македонија и регионот преку проширување и интеграција. Земјите членки не треба да дозволат кредибилитетот на овие организации да биде жртва на еден тврдоглав спор кој вклучува земја-членка.

Сепак, комбинација на чекори од двете страни ја затру атмосферата на преговори до тој степен што двете земји се подалеку од решение од кога било претходно. Одлуката на Македонија да го преименува аеродромот во Скопје во Александар Велики изгледаше како намера да се провоцира грчката чувствителност околу грчкото наследство. Со блокирање на македонското интегрирање во НАТО и ЕУ Грција се чини ја прекрши обврската според Времената спогодба од 1995 да не дозволи спорот за името да биде пречка за интегрирањето на земјата во меѓународните организации. Фактот

дека другите членки на НАТО и ЕУ дозволија тоа да се случи ја поткопа македонската верба во добрите намери на меѓународната заедница.

За да се обнови довербата и конечно да се реши спорот, потребни се следниве чекори:

- Скопје треба да ја отповика одлуката да го именува аеродромот во Скопје како Александар Велики и да се воздржи од слични чекори кои сигурно ја провоцираат Атина;
- Скопје и Атина треба заедно да ја преиспитаат историјата на регионот, и да избегнуваат упатувања во своите наставни програми кои ги повредуваат националните чувства на другиот;
- И двете страни треба да ја реafirмираат својата поддршка на Времената спогодба, и додека не се реши спорот Скопје треба да ја употребува само референцата „бивша југословенска Република Македонија“ во сите мултилатерални организации, додека Атина треба да ги отстрани заканите за вето во НАТО и ЕУ.
- Скопје треба јавно да ја изрази својата подготвеност да го прифати последниот предлог на посредникот на ОН „Република Северна Македонија“ кое ќе биде име за секаква меѓународна употреба.
- Атина треба да одговори со признавање на националниот идентитет и јазик на нејзиниот северен сосед како „македонски“ и да го прифати уверувањето на Скопје дека употребата на таа придавка не имплицира никаква ексклузивност или територијални претензии врз северната грчка провинција Македонија; и
- другите НАТО и ЕУ членки треба активно да ја охрабрат Атина да ја деблокира македонската интеграција во двете организации и позитивно да одговори на отстапките на Скопје за името на земјата.

II. ПРОБЛЕМОТ

Проблемот околу името со Грција трае веќе 17 години од стекнувањето на независноста на Македонија.¹ Признавањето на Македонија од ЕУ беше одложено во јануари 1992, кога беа признати Словенија и Хрватска, поради приговорот на Грција дека земјата го присвоила името и симболите што таа ги смета за ексклузивно грчки, и поради тврдењата дека Скопје поддржува иредентизам кон северна Грција.² Како времено решение Македонија беше примена во ОН во април 1993 под провизорното име, „бивша југословенска Република Македонија“.³ На неверување на повеќето надворешни фактори, овој спор остана нерешен и покрај сите обиди за негово решавање.

A. КОРЕНИ НА СПОРОТ

Постојат повеќе аспекти на овој спор. Генерално, корените лежат во различните гледања на историјата на регионот како и во претензиите кои и двете земји ги гледаат кон сопствениот идентитет. Прашањето за историјата оди наназад се до времето на Александар Велики, векови пред Словените да се населат на Балканот. Употребата на симболи од античкиот период од Македонија, идентификувајќи ја современата држава со Александар, од Грците се гледа како навредливо присвојување на грчкото наследство. Усвојувањето на првото знаме од Македонија на кое беше поставена „свездата од Вергина“ посебно ја иритираше Грција.

Спорот за современиот македонски идентитет е од поскоро време. Во Балканските војни од 1912-1913 Македонија беше поделена меѓу Грција, Бугарија и Србија. Делот што & припадна на Србија, а потоа и на Југославија, се состоеше од приближно територијата на современата

¹ Погледни го извештајот на Кризната група бр. 122, *Името на Македонија: Зошто е важен спорот и како да се реши*, 10 декември 2001, кој содржи широк приказ на потеклото и историјата на спорот за името.

² Ова беше и покрај решението на советодавното тело на самата ЕУ за правните прашања кои произлегоа од распаѓањето на Југославија, Арбитражната комисија со чело на Роберт Бадингер, дека Македонија, откако навела дека нема никакви територијални претензии, ги исполнила сите услови за признавање. „Мислење бр. 6 за признавањето на Македонија“, Арбитражна комисија на мировната конференција за бивша Југославија, 11 јануари 1992.

³ Понекогаш скратено како БЈРМ (FYROM), кратенка која во Македонија се смета навредлива.

република. Грците, Бугарите и Србите беа обединети во негирањето на постоењето на посебна македонска нација. Во трите земји беа воведени политики за образование, јазик и презимиња кои настојуваа да избришат какво било чувство за посебен македонски народ. Тоа беше променето во комунистичка Југославија по 1945. Создавањето на посебна македонска република во рамките на Југославија го зајакна чувството за посебен македонски идентитет наспроти бугарските и грчките негирања.

Србите генерално го прифатија постоењето на македонската нација, наместо да ги гледаат Македонците како јужни Срби, иако Српската православна црква која и понатаму ја негира автокефалноста на Македонската православна црква ги затегнува односите одвреме-навреме. По стекнувањето на независноста, Бугарија ја призна државата, но не ја призна посебноста на македонскиот народ и јазик.⁴ Како резултат на тоа Македонците и понатаму се чувствуваат загрозувани од неуспехот трите соседи недвосмислено да го прифатат нивното постоење како нација.

Клучот на грчката чувствителност околу македонскиот идентитет е во Грчката граѓанска војна од крајот на 1940-тите години. За време на конфликтот „словенските Македонци“ во северниот дел на земјата беа значителен дел од партизаните водени од комунистите. На линија на политиката која Тито ја наследи од Коминтерната во периодот меѓу двете светски војни, тие се бореа да ги обединат деловите во Југославија, Бугарија и Грција како автономна комунистичка Македонија во рамките на Југославија. По поразот на комунистите во Грција, десетици илјади партизани побегнаа, вклучително и многу Словени кои се населија во југословенска Македонија. Имотите во Грција им беа конфискувани, и додека им беше дозволено на етничките Грци да се вратат подоцна, на словенските Македонци не им беше дозволено. За Грците, идејата за посебна македонска нација е вештачка творба на Тито со цел за создавање иредентистички барања кон Грција, а македонскиот јазик е само локален бугарски дијалект. Според тоа гледање, единствените вистински Македонци се Грците.⁵

⁴ Заедничката декларација од 22 февруари 1999, потпишана од бугарскиот и македонскиот премиер, меѓутоа, го призна службеното постоење на македонскиот и бугарскиот јазик. Овој текст беше потврден на заеднички меморандум потпишан во јануари 2008.

⁵ За краток преглед во однос на историската заднина на разликите околу македонскиот идентитет, погледни

За Македонците пак, изборот на нивното име е повеќе од само основно човечко право. Името го одредува нивното постоење како народ. Исто како што и грчката национална митологија го нагласува континуитетот меѓу античкиот грчки свет, вклучувајќи ја и античка Македонија со современата грчка држава, Македонците го гледаат нивниот идентитет како клучно поврзан и неразвоен од нивното име. Разликата е во тоа што, додека македонското наследство е само дел од грчкиот идентитет, за Македонците не постои друг. Како што Македонците понекогаш нагласуваат, името „Македонија“ е во нивните народни песни. Ако тие не се Македонци, тогаш што се? Дали се некои аморфни Словени, или со оглед на јазичната блискост, можеби Бугари?

Луѓето еднадвор често гледаат на спорот за името со нетрпение, чудејќи се како еден ваков очигледно тривијален проблем може да добие такви пропорции. Но обидите да се најде решение треба да почнат од сфаќањето дека националниот идентитет не е тривијална работа кога се цени дека е нападнат, ниту за Грците ниту за Македонците. За Македонците ставањето под прашалник на нивниот идентитет е поврзано со опстојувањето на нивната земја. Тие се плашат дека, во суштина, многу Грци и други од регионот ја оспоруваат долгорочната одржливост на нивната држава, со внатрешните тензии меѓу етничките Македонци и етничките Албанци.⁶

Б. ВРЕМЕНАТА СПОГОДБА

По приемот на Македонија во ОН под привремената референца, Грција го ескалираше спорот во февруари 1994 кога наметна ембарго на својот северен сосед, со исклучок на храна и лекови. Тоа главно доведе до зголемување на меѓународните симпатии за Македонија. Беше постигнат еден вид договор во септември 1995 во предвечерјето на Дејтонските преговори кои ставија крај на војната во Босна. Специјалниот пратеник на ОН Сајрус Венс (поранешен државен секретар на САД), со вклучување и на помошникот државен секретар на

Такис Михас, “Balkan Neighbors”, во *The Wall Street Journal*, 29 април 2008.

⁶ Македонските соговорници и кажаа на Кризната група дека грчките академски и новинарски коментатори, како и официјалните лица, често го ставаат под прашање долгорочното опстојување на Македонија како мултиетничка држава, која е многу различна од грчкиот концепт на моноетничка држава која не признава национални малцинства. Интервјуа на Кризната група, Скопје, октомври 2008.

САД Ричард Холбрук, издејствува договор, Времената спогодба, според кој Грција го отстрани ембаргото и го призна Скопје под привременото име. Како противуслуга, Скопје се согласи да го смени своето знаме и потврди дека ништо во Уставот на Македонија не може да претставува иредентистичко барање кон грчка територија.⁷

Клучно е што Грција прифати според Спогодбата дека нема да го блокира членството на Македонија во регионални или меѓународни организации во кои е таа членка, сè додека Македонија во нив се ословува како „бивша југословенска Република Македонија“.⁸ Спогодбата предвиде и преговори за проблемот со името со посредство на ОН.⁹ Страните исто така се согласија дека доколку една од нив смета дека символите што се дел од нејзиното историско или културно наследство се употребуваат од другата страна, страната што е одговорна за тоа ќе ја коригира таа постапка, или пак ќе објасни зошто не смета дека е неопходно тоа да го стори.¹⁰

В. ОХРИДСКИОТ ДОГОВОР

Значајниот напредок кој се постигна со Времената спогодба беше во контекст со поширок меѓународен напор за да се решат отворените прашања во Западниот Балкан за време на Дејтон. За жал, меѓународната волја да се земат предвид проблемите кои ја поткопуваат долгорочната стабилност на Македонија не е доследна. Требаше да дојде до конфликтот во 2001 година меѓу Македонците и големото албанско малцинство за повторно да се вклучи меѓународната заедница.¹¹ Крајот на конфликтот означен со Охридскиот рамковен

договор беше значаен успех. Беше избегнато поголемо крвопролевање, и Договорот постави темели за долгорочно решавање на проблемите на етничките Албанци и за нивното целосно интегрирање во политичкиот живот. Од тогаш е постигнат голем напредок во спроведувањето на Договорот. Европската комисија, на пример, неодамна наведе дека има поголема правична застапеност на Албанците во јавната администрација, а како клучно постигнување е и усвојувањето на Законот за јазиците.¹²

Но спорот за името со Грција не беше решаван паралелно со Охридскиот договор. Тој беше оставен во заднина и третиран како чисто билатерално прашање кое треба да се реши во рамките на постојните преговори во ОН. Тоа беше грешка. Како што своевремено сметаше Кризната група,¹³ со земањето предвид само на проблемите не албанската заедница, без притоа да се преземат соодветни мерки за да се убеди мнозинството Македонци и да се зајакне неговиот идентитет кој е под закана, Охридскиот договор е нецелосен во еден важен дел. Тој се осврна на долготрајните и легитимни поплаки на албанското малцинство на начин што Македонците го гледаа како отстапки на сметка на својот идентитет. Претворањето на Македонија во „граѓанска држава“ ја релативизираше суштината на Македонија како татковина на македонскиот народ. Отпорот кај етничките Македонци за она што беше широко сметано како нефер договор не е исчезнат. Нивното прифаќање на отстапките според Договорот може да се засили ако се исполни и нивното легитимно барање за признавање на нивниот идентитет.

Не постои непосреден ризик од враќање на оружен конфликт. Сепак, Охридскиот договор не е целосно спроведен, и интеграцијата на Албанците во македонскиот политички живот и понатаму е несовершена. Напнатоста меѓу двете етнички заедници и понатаму е присутна, на пример околу третманот на албанските војници од конфликтот вклучувајќи ја и општата амнестија. Албанските партии бараат законска еднаквост меѓу овие бивши војници со македонските учесници во конфликтот во 2001,

⁷ „Времена спогодба меѓу Република Грција и бившата југословенска Република Македонија“, Њујорк, 13 септември 1995. Спорот за името беше избегнат во Времената спогодба, која ги ословуваше потписничките како „првата страна“ и „втората страна“.

⁸ Ibid, член 11.

⁹ Ibid, член 5.

¹⁰ Ibid, Член 7/3: „Ако една од страните смета дека еден или повеќе симболи кои се дел од нејзиното историско или културно наследство се употребува од другата Страна, ќе ја извести другата Страна за таквата употреба, а другата Страна ќе преземе соодветна корективна мерка или ќе наведе зошто смета дека не е неопходно тоа да го стори.“

¹¹ Според пописот од 2002 година етничките Албанци претставуваат 25 отсто од населението, додека етничките Македонци се 64 отсто. Меѓу помалите малцинства, Турците се 4 отсто, Ромите се околу 3 отсто и Србите речиси 2 отсто.

¹² „Извештај за напредокот на бившата југословенска Република Македонија“, Брисел, 5 ноември 2008, http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/press_corner/key-documents/reports_nov_2008/the_former_yugoslav_republic_of_macedonia_progress_report_en.pdf. За повеќе во однос на „Извештајот за напредок“ на ЕК, погледни Дел III подолу.

¹³ Извештајот на Кризната група, *Името на Македонија op.cit.*

вклучувајќи и државни пензии. Друг фактор што ја компликува ситуацијата е и третманот на осомничените за воени злосторства. Албанските партии сметаат дека отворањето на четирите случаи против поранешни албански борци во март 2008, кои претходно беа вратени од Судот во Хаг, е во спротивност со Законот за амнестија.¹⁴ Новиот Закон за јазици не ги исполнува целосно албанските барања, на пример околу употребата на албанскиот јазик во командните структури на војската и полицијата.

Во однос на прашањата за јазикот и симболите, како и за прекројувањето на општинските граници во полза на Албанците, албанската партија Демократска унија за интеграција (ДУИ) беше видливо трпелива.¹⁵ Сепак, овие прашања остануваат спорни меѓу таа партија и поголемиот македонски партнер во Владата (ВМРО-ДПМНЕ) на премиерот Никола Груевски, како и меѓу самата ДУИ и опозициските албански политички партии.

Клучен фактор во поткрепа на Охридскиот договор беше ветувањето за НАТО и ЕУ интеграција, која е клучна национална цел што ги обединува Македонците и Албанците. Потпретседателот на ДУИ, Теуга Арифи, ни изјави дека „интеграцијата во НАТО и ЕУ ја држи земјата обединета“; дека таа е „светлото на крајот од тунелот“, без кое Македонија не може лесно да напредува како демократија. Проширувањето на НАТО на Балканот, вели таа, е „значаен стабилизирачки ефект“, и ако земјата се остави надвор ќе резултира во сериозни дестабилизирачки последици.¹⁶

Ако се одложи на неодредено време интеграцијата во НАТО и ЕУ за прашање кое не ги тангира Албанците, прашање е колку ќе трае нивното трпение. Во моментот, главните политички лидери на Албанците покажуваат разбирање за прашањето за името.¹⁷ Признавањето на Косово од

Скопје во октомври 2008 имаше видно позитивен ефект на перцепцијата на етничките Албанци на Македонија како нивна држава.¹⁸ Сепак, долгорочното одложување на интеграцијата во НАТО и ЕУ, додека Албанија и другите земји од регионот одат напред, ќе го нагласи нивното незадоволство.

Поширокиот регионален контекст продолжува да биде нерешен, а продолжува и потенцијалот Косово да има дестабилизирачко дејство врз Македонија, како што беше случај во 2001.¹⁹ Би било надвор од умот да се ризикува напредокот во стабилизирањето на Македонија од Охридскиот договор наваму, и да се дозволи проблемот за името да ја запре евро-атлантската интеграција на земјата. Спорот за името е повеќе од билатерално прашање меѓу Скопје и Атина. Тој ризикува да ја спречи главната стратегија на НАТО и ЕУ за стабилизирање на Македонија и регионот преку проширување и интеграција. Кредитбилитетот и на двете организации е под прашање. Тие не треба да дозволат тој кредитбилитет да биде жртва на тврдоглав спор кој вклучува нивна земја членка.²⁰

Г. ПОСРЕДУВАЊЕТО НА ОН

Во согласност со Времената спогодба, разговорите околу проблемот за името продолжија под покровителство на посредникот на ОН Метју Нимиц, американски адвокат и поранешен висок службеник во Стејт департментот кој ја презеде работата од Венс во 1999. Преговорите продолжуваат

нивниот идентитет. Сепак, и покрај тоа што го споделуваат револтот со Македонците за грчкиот став, таа изрази надеж дека „ќе најдат сила“ да постигнат компромис за името на земјата што ќе дозволи интеграција во НАТО и ЕУ. Интервју на Кризната група, Скопје, октомври 2008.

¹⁴ Етнички албански соговорник и кажа на Кризната група дека за време на македонски државен празник во октомври, за првпат беа веени македонските знамиња во градот Тетово каде што Албанците се мнозинство. Интервју на Кризната група, Скопје, октомври 2008.

¹⁵ Неколку домашни и меѓународни соговорници изразија загриженост дека доколку се зголеми фрустрацијата на косовските Албанци поради де факто поделбата меѓу доминантно српскиот север и останатиот дел на Косово, тоа може да ги подгрее фрустрациите на Албанците во Македонија исто така, особено ако членството во НАТО и ЕУ се одложи на неодредено време. Интервјуа на Кризната група, Скопје, октомври 2008.

¹⁶ Поголем број соговорници во Македонија изразија мислење само ако повторно избие конфликт меѓународната заедница ќе се зафати сериозно со спорот за името.

¹⁴ Погледни *Balkan Insight*, Balkan Investigative Reporting Network (BIRN), 4 March 2008, www.balkaninsight.com/en/main/news/8343/.

¹⁵ Интервју на Кризната група со лидерот на ДУИ Али Ахмети, Тетово, јули 2008.

¹⁶ Интервју на Кризната група, Скопје, октомври 2008. Поголем број соговорници потенцираа дека македонските Албанци очекувале да бидат првите Албанци во НАТО, пред тие во Албанија или Косово. Интервјуа на Кризната група, Скопје, октомври и ноември 2008.

¹⁷ Македонските Албанци генерално сочувствуваат со Македонците за прашањето за името, до одреден степен. Арифи ни изјави дека Албанците треба да покажат „сочувство и солидарност“ со нивните македонски сожителите, посебно што се однесува до признавањето на

сè оттогаш, на моменти поинтензивно, и понекогаш Грција, а понекогаш Македонија покажува поголема флексибилност. Поголем дел од идеите изложени за време на преговорите не беа дадени во јавноста. Нимиц даде серија доверливи предлози, но ниту еден од нив не беше успешен за да ги доведе двете земји поблиску до решение. Во март 2005 тој предложи името во употреба во ОН да биде „Republika Makedonija – Skorje“, на македонски и да не се преведува на други јазици.²¹ Тој предлог беше поддржан од Атина, но одбиен од Скопје. Претседателот Црвенковски, како и тогашниот премиер Владо Бучковски, стојеа зад таканаречената „двојна формула“ според која треба да се договори име за билатерална употреба со Грција, а уставното име на Македонија (Република Македонија) да се употребува за сите останати билатерални и мултилатерални односи.²²

Во октомври 2005 Нимиц даде нова варијанта поприватлива за Скопје, но одбиена од Атина: „Република Македонија – Скопје“ за билатерални односи со Грција, „Republika Makedonija“ за ОН, и „Republic of Macedonia“ за внатрешна употреба и билатерални односи со земјите кои веќе го признале уставното име на земјата.²³

Д. ВЛОШУВАЊЕ НА АТМОСФЕРАТА

Следеа понатамошни контакти и предлози, но ниту еден од нив не даде резултат. Сепак, серија настани во 2007 и 2008 година доведоа до нова итност за наоѓање решение, а сепак истовремено значително се влошуваше атмосферата во која се водеа разговорите. Постапките на Скопје и Атина доведоа до растурање на и онака малата доверба која беше постигната по потпишувањето на Времената спогодба.

За ова значителна одговорност има и македонската влада на Груевски избрана во јули 2006, која одлучи на почетокот на 2007 да го преименува аеродромот во Скопје во Александар Велики. Тоа се чинеше како калкулација за да се доведат на површина сите грчки нервози околу наводното

присвојување на грчкото наследство.²⁴ Тоа испровоцира гневна реакција од Атина, која тврдеше дека е тоа прекршување на Времената спогодба.²⁵ Нимиц го предупредил Груевски дека Грција може да се повлече од Времената спогодба како резултат на таквата постапка, но таквото предупредување не било земено предвид. Министерот за надворешни работи Антонио Милошоски изјави дека таа постапка може да „стимулира умерен чекор напред во разговорите за името“.²⁶ Беа преземени и други чекори со кои се ризикуваше да се повреди грчката чувствителност, како што беше поставувањето статуи од античкиот период пред владината зграда во Скопје.²⁷ Колку и да изгледа неразбирлива грчката чувствителност за наследството на античка Македонија за надворешниот свет, на Скопје таа му е добро позната. Во време кога разговорите за името беа во тек, таквите постапки беа во најмала рака провокативни и непотребни.

Провокацијата околу името на скопскиот аеродром помогна во поставувањето на спорот за името во предизборната кампања во Грција пред изборите во септември 2007. Премиерот Костас Караманлис одговори со ветување дека „Скопје нема да стане членка на ниту една меѓународна организација, вклучително НАТО и ЕУ, додека не се постигне решение за името“.²⁸ По повторниот избор на владата со минимално парламентарно мнозинство²⁹ и под притисок како на десницата така и на левата ПАСОК, Караманлис не можеше лесно да се повлече од позицијата од пред изборите. Прашањето е доволно запаливо во Грција за да може да ја турне владата.³⁰

Ѓ. НЕВЛЕГУВАЊЕТО ВО НАТО

По изборите, Атина продолжи да предупредува дека е подготвена да стави вето на македонското членство во НАТО. Се чини дека Атина пресметала

²⁴ Погледни *Balkan Insight*, BIRN, 18 јануари 2007, www.birn.eu.com/en/66/10/2105/.

²⁵ Член 7/3 од Времената спогодба, погледни погоре.

²⁶ *Balkan Insight*, 18 јануари 2007, op. cit.

²⁷ Повеќе македонски соговорници изразија разочарување за поставувањето на статуите. Интервјуа на Кризната група, Скопје, октомври 2008.

²⁸ Погледни *Balkan Insight*, BIRN, 12 септември 2007, <http://balkaninsight.com/en/main/news/4919>.

²⁹ Партијата Нова демократија на Караманлис освои 152 од 300 пратенички места. Главната опозициска партија ПАСОК освои 102.

³⁰ Интервјуа на Кризната група, грчки политички коментатор, Атина, ноември 2008.

²¹ Текст на предлогот, кој беше објавен во грчките медиуми, може да се најде на грчката интернет ревија “Macedonian Heritage”, на www.macedonian-heritage.gr/OfficialDocuments/Nimetz.html.

²² Извештаи на А1 телевизија, 8, 9, 10 и 12 април, и 8 октомври 2005.

²³ Извештаи на А1 телевизија, 8 октомври 2005, исто така интервјуа на Кризната група со висок македонски функционер, Скопје, ноември 2008.

дека можното членство на соседната земја во НАТО е премногу добра шанса за да се пропушти за решавање на спорот во нејзина полза.³¹ Како што се одолговлекуваа преговорите во ОН, едно време се чинеше дека времето работи против Атина со тоа што повеќе од 120 земји членки на ОН го имаа признато уставното име на Македонија, вклучувајќи го и признавањето од САД во 2004 што Скопје го сметаше како посебен триумф. Сепак, како што се приближуваше самитот на НАТО во април 2008, Атина ја презеде иницијативата. Како членка на НАТО, и со право на вето за членство на нова земја, Грција имаше силна позиција. Како што растеа стравувањата дека ќе го искористи правото на вето, Нимиц беше вратен во игра да најде решение, повторно без успех. Генералниот секретар на НАТО Јап де Хоп Шефер ја посети Атина во март 2008 година во обид да ги одврати Грците и да предупреди за можните регионални последици по безбедноста ако до решение не се дојде.³²

Истиот месец по состанокот на министрите за надворешни работи на НАТО на кој Атина даде до знаење дека доколку не се реши спорот таа ќе го искористи своето вето за Македонија,³³ се вклучи Вашингтон со праќањето на помошникот државен секретар за европски прашања Даниел Фрид во Скопје.³⁴ Американската амбасадорка во НАТО Викторија Нурланд исто така се обиде да помогне во решавањето на спорот пред Букурешт. Иако се чинеше дека ветото би било во јасна спротивност со Времената спогодба, Грција ги држеше сите карти. Сфаќајќи го тоа, Фрид бараше од Скопје компромис. Заканата на Атина практично го трансформираше спорот. И покрај предупредувачките сигнали во претходните неколку месеци, Вашингтон активно се вклучи многу доцна. Во предвечерјето на Самитот имаше извештаи дека постои решителност да се обезбеди

македонското членство во НАТО, но таа решеност не беше споделена од сите земји членки.³⁵ И навистина, Франција застана на страната на Грција, и на крајот и остатокот од алијансата попушти пред грчката непопустливост.³⁶

Со приближувањето на самитот во Букурешт Груевски изјави дека Македонија нема да подлегне на учени и дека ако се блокира членството на земјата во НАТО, самиот НАТО и регионот ќе бидат оштетени.³⁷ Сепак, неговата влада се согласи во Букурешт со името „Република Македонија (Скопје)“, приближно истото решение кое Македонија го одби во 2005, а Грција го прифати. Меѓутоа, сметајќи дека сега е во многу посилен позиција, Атина го отфрли предлогот, инсистирајќи договореното име да се употребува за целосна меѓународна употреба, во билатералните и мултилатералните односи.³⁸

Брзите дипломатски напори да се издејствува барем Македонија да влезе под името „бивша југословенска Република Македонија“ исто така пропаднаа. Никој не спореше дека Скопје ги исполни сите критериуми за членство во НАТО – и самата декларација од Самитот ја пофали „посветеноста на Македонија на вредностите на НАТО и на операциите на сојузот“. Но во заклучокот се истакна дека на Македонија „ќе и биде упатена покана веднаш штом биде постигнато решение за името.“³⁹ Македонската делегација го напушти Самитот, а Милошоски изјави дека „обидот на Македонија да стане членка на НАТО беше казнет

³¹ Грчкиот министер за надворешни работи Дора Бакојани го потврди тоа со изјава во октомври 2007 кога рече дека „треба да ни биде јасно дека сега е пресвртна точка кога Скопје може да добие покана да се придружи на НАТО. Време е за одлуки“. Караманлис сто така го покренува прашањето кај германската канцеларка Ангела Меркел истиот месец. Објавено во *Balkan Insight*, BIRN, 15 октомври 2007, <http://balkaninsight.com/en/main/news/6039>.

³² *Balkan Insight*, BIRN, 3 март 2008, наведувајќи грчки новински извештаи, <http://balkaninsight.com/en/main/news/8322>.

³³ *Balkan Insight*, BIRN, 6 март 2008, <http://balkaninsight.com/en/main/news/8429>.

³⁴ *Balkan Insight*, BIRN, 8 март 2008, <http://balkaninsight.com/en/main/news/8466>.

³⁵ *Balkan Insight*, BIRN, 2 април 2008, <http://balkaninsight.com/en/main/news/9071>.

³⁶ Францускиот претседател Никола Саркози ја потврди поддршката за грчкиот став пред Самитот во Букурешт. *Balkan Insight*, BIRN, 14 март 2008, <http://balkaninsight.com/en/main/news/8630>. Дипломат од друга земја членка на НАТО ни изјави дека со француската поддршка на Грција било многу тешко ефикасно да се врши притисок врз Атина. Интервју на Кризната група, Скопје, октомври 2008. Шпекулации за мотивот на Саркози – кој исто така е против понатамошното ширење на ЕУ додека Унијата се соочува со голем број тешкотии во поглед на структурната поставеност – се појавија во однос на француските трговски интереси со Грција и неговите алузии за семејното потекло од Солун.

³⁷ *Balkan Insight*, BIRN, 25 март 2008, <http://balkaninsight.com/en/main/news/8897>.

³⁸ Интервјуа на Кризната група, висок грчки функционер, ноември 2008, и меѓународни и домашни официјални лица, Скопје, октомври 2008.

³⁹ „Декларација за Самитот во Букурешт издадена од шефовите на државите и владите кои учествуваа на состанокот на Северноатлантскиот совет“, 3 април, 2008, www.summitbucharest.ro/en/doc_201.html.

не поради тоа што сме сториле, туку поради тоа кои сме“.⁴⁰

Букурешт создаде нова реалност во долгата приказна за името на Македонија. Прво, сфаќањето од Времената спогодба дека спорот нема да го одложи членството на земјата во меѓународни организации е прекршено. Второ, позицијата и самодовербата на Грција добија огромен поттик. Со тоа што им се спротивстави на САД, Атина почувствува дека сите пречки за нејзините барања се отстранети. Грчкиот амбасадор во Вашингтон изјави дека „НАТО ја поддржа нашата позиција... Барањето да се реши спорот за името не е веќе само грчка позиција, таа сега е и позиција на НАТО и е мултилатерално прашање.“⁴¹ И покрај заклучоците на НАТО во Букурешт, барем една членка на НАТО одби да признае дека спорот станал мултилатерален или дека неговото решение треба да биде услов за членството на Македонија.⁴² Сепак, Атина даде на знаење дека ќе продолжи да го блокира македонското членство во НАТО сè додека нејзините максималистички барања не се задоволат.

Е. РЕШЕНИЕТО ВО ЗАСТОЈ

Напорите да се раздвижат преговорите и да се обезбеди членството на Македонија во НАТО првично пропаднаа поради одлуката Груевски да свика парламентарни избори во јуни 2008, по кои новата влада беше формирана со дополнително одложување. Билатералните тензии исто така се зголемија кога Македонија испрати повеќе писма до владите и меѓународните организации во кои се протестира за грчката позиција во Букурешт, кои главно ги иритираа примателите.⁴³ Скопје го покрена и прашањето за правата на македонското малцинство во северна Грција и за враќањето на

имотите на Македонците кои ја напуштија Грција по граѓанската војна.⁴⁴

Негирањето на правото на луѓето што зборуваат словенски во северна Грција да се идентификуваат себеси како Македонци е наведено многупати во изминатите години, вклучувајќи ги и годишните извештаи на Стејт депарментот за човековите права во Грција.⁴⁵ Без сомнение оваа ситуација бара внимание. Всушност, Грција не ги почитува условите за почитување на малцинствата кои ЕУ ги бара за земјите што сакаат да се придружат. Сепак, поставањето на ова прашање по настаните во Букурешт беше наменето за да ја подигне температурата околу спорот за името, и во тој контекст таквиот потег не беше мудар. Продолжувајќи со самоуверената стратегија македонската влада најави во јануари 2009 дека ќе го преименува главниот патен коридор север-југ во Александар Македонски.⁴⁶

По изборите во Македонија, САД ја засилија поддршката на обновениот напор на Нимиц да најде решение.⁴⁷ На 8 октомври Нимиц претстави нов предлог, кој, иако официјално не беше публикуван, беше лесно достапен во јавноста. Во него беа содржани четири елементи кои се однесуваа на задолжителните форми за членките на ОН. Според него формалното име би било „Република Северна Македонија“, а краткото име „Северна Македонија“. Во однос на придавките кои ги објаснуваат националноста и јазикот, се предлагаат две алтернативи: „македонски“ и народот и официјалниот јазик на „Република Северна Македонија“. За да се одговори на грчките барања, исто така би била ставена и забелешка дека придавката „македонски“ не имплицира ексклузивна

⁴⁰ BBC News, 4 април 2008, <http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/europe/7329963.stm>.

⁴¹ Грчкиот амбасадор во САД, Александрос Малјас, во јавен говор на Универзитетот Џорџтаун, 15 април 2008, според наводите од Едвард П. Цозеф, „Averting the Next Balkan War: How to Solve the Greek Dispute over Macedonia's name“, *Internationale Politik*, Summer 2008.

⁴² Интервју на Кризната група, западен дипломат, Скопје, октомври 2008.

⁴³ На пример, кратко по Самитот во Букурешт Скопје испрати писма до сите земји членки на НАТО освен до Грција. Изземањето на Грција беше опишано од челниците на НАТО како „незрело“. *Balkan Insight*, BIRN, 11 април 2008, <http://balkaninsight.com/en/main/news/9308>.

⁴⁴ Груевски му пиша на Караманлис и на претседателот на Европската комисија Хосе Мануел Баросо за истото прашање во јули. *Balkan Insight*, BIRN, 18 јули 2008, www.balkaninsight.com/en/main/news/11916/; and 21 July 2008, <http://balkaninsight.com/en/main/news/11936/>.

⁴⁵ Погледни „Country Report on Human Rights Practices, 2007“, издаден на 11 март 2008, www.state.gov/g/drl/rls/hrrpt/2007/100562.htm.

⁴⁶ „Македонија го именува автопатот Александар Македонски“, *Balkan Insight*, BIRN, 6 јануари 2009, <http://balkaninsight.com/en/main/news/15863/>.

⁴⁷ За напорите на администрацијата на Буш погледни Синеша-Јаков Марушиќ, „Momentum Slips in Macedonia -Greece Row“, *Balkan Insight*, BIRN, 16 октомври 2008, <http://balkaninsight.com/en/main/analysis/14018>. Американскиот помошник државен секретар за европски прашања Даниел Фрид го повика Скопје да го прифати последниот предлог на Нимиц за да избегне изолација. *Večep*, 29 октомври 2008.

употреба. За внатрешна, домашна употреба, Македонија би продолжила да го користи своето уставно име Република Македонија со кирилско писмо. Советот за безбедност на ОН би им препорачал на трети земји да го користат името од ОН, т.е. меѓународното име во официјалните билатерални односи.

Реакциите на двете страни беа студени.⁴⁸ Во овој момент има три клучни аспекти на спорот:

- *Името на земјата* Како што веќе беше очигледно на Самитот во Букурешт, Скопје е подготвено на компромис. Додека конкретниот предлог на Нимиц „Република Северна Македонија“ не е најпосакуваното решение за Скопје и за Атина, веројатно постои простор за договор околу такво или слично решение. Атина инсистира да има географска одредница пред името Македонија.⁴⁹ Но, нема консензус меѓу претседателот и премиерот на Македонија за тоа дали Македонија треба да отстапи без јасни грчки уверувања дека Грција е подготвена да возврати со компромис за другите аспекти. Чувството на официјалните претставници во Скопје е дека нивната желба за компромис во Букурешт беше дочекана со непопустливост.⁵⁰ Несогласувањата меѓу претседателот и премиерот се поврзани со претседателските и локалните избори во март 2009. Според анкетите тврдата позиција на Груевски е популарна.⁵¹

⁴⁸ И Скопје и Атина избегнаа веднаш да го отфрлат предлогот на Нимиц, но изјавија дека тој содржи проблематични елементи. Министерката Дора Бакојани пред грчкиот парламентарен комитет за надворешни работи и одбрана, пренесено од МИА, 29 октомври 2008, пренесувајќи грчки новински извештаи; изјави од македонскиот претседател Бранко Црвенковски и премиерот Никола Груевски пренесено од *Balkan Insight*, BIRN, 16 октомври 2008, <http://balkaninsight.com/en/main/news/14030>.

⁴⁹ Интервју на кризната група, висок грчки функционер, септември 2008. Инсистирањето на географска одредница што би дошла веднаш пред името е можна на англиски јазик, но поради граматички причини тоа не е така на сите други јазици. На пример, последниот предлог на Нимиц го дава францускиот превод на името “Republic of North Macedonia” како “République de Macédoine du Nord.” Скопје преферира одредницата да дојде пред зборот република, како на пример “Northern Republic of Macedonia”, но веројатно би отстапило од тоа барање. Интервју на кризната група, висок македонски функционер, Скопје, ноември 2008.

⁵⁰ Интервјуа на кризната група, високи македонски функционери, Скопје, ноември 2008.

⁵¹ Погледни ја, на пример, анкетата на Институтот за демократија, пренесена од *Balkan Insight*, BIRN, 5 декември

- *Онсегот на употреба на името* Неподготвеноста на македонската влада да ја открие нејзината целосна преговарачка позиција без претходни докази дека и Грција ќе попусти резултираше во нејзиното враќање по Букурешт кон двојната формула.⁵² Црвенковски сега ја критикува Владата за тој потег, сметајќи дека со тоа се блокираат преговорите.⁵³ Но во реалноста, Скопје е пофлексибилно. Ако Атина направи отстапки и го признае македонскиот идентитет, Македонија веројатно ќе ја напушти двојната формула и ќе прифати употреба на договореното име во сите меѓународни организации, со што всушност ќе се замени името „бивша југословенска Република Македонија.“

Сепак, Атина инсистира дека договореното име треба да се употребува во сите меѓународни односи вклучувајќи ги и билатералните, како и за идентификација на производите од Македонија. Атина најверојатно би ја прифатила употребата на уставното име за внатрешна употреба напишано на македонски јазик.⁵⁴ Македонската влада не е подготвена да отстапи од употребата на уставното име во билатералните односи. Повеќе од 120 земји веќе ја признаа Македонија под нејзиното уставно име, што Скопје го смета за голем успех. Додека се чини дека Црвенковски е поподготвен да разговара за ова, претседателските избори кои наидуваат и популарноста на ставот на Груевски навестуваат дека најверојатно Владата е таа што ќе ја определи позицијата на Скопје.

- *Националноста и јазикот* Придавките за националноста и јазикот станаа клучни по Самитот во Букурешт. Со оглед дека Скопје го омекна својот став во однос на името на земјата, инсистира националноста и јазикот да бидат признати од ОН како македонски, без какви било придавки или додавки. Претседателот

2008, www.balkaninsight.com/en/main/news/15330/, според која 67 отсто ја поддржуваат одлуката на Владата да ја даде Грција на Меѓународниот суд на правдата по повод прашањето за НАТО, 18 проценти се против. Истата анкета покажа дека Груевски е најпопуларниот политичар во земјата со 30,7 отсто поддршка.

⁵² Двојната формула, како што е опишана погоре, вклучува договорено име за билатерални односи со Грција и употреба на македонското уставно име Република Македонија за сите други билатерални и мултилатерални односи.

⁵³ Пренесено од *Дневник*, 4 ноември 2008.

⁵⁴ Интервју на кризната група, висок грчки функционер, ноември 2008.

и премиерот ја имаат истата позиција.⁵⁵ Важноста на ова прашање за Македонците е поради сомнежот, кој не е неоснован со оглед на постојаните грчки тврдења дека македонската нација е вештачка творба, дека зад грчките приговори за името лежи негирање на самиот македонски народ. Атина се обиде да ги избегне националноста и јазикот од дневниот ред во преговорите во ОН, тврдејќи дека тие не се дел на мандатот на Нимиц.⁵⁶ Не е подготвена да одговори на барањата на Скопје, преферирајќи ја формулата „граѓани на Северна Македонија“, додека пак можеби би прифатила јазикот да се нарекува „македонски“, напишан на латиница на македонски јазик, т.е. непреведен.⁵⁷

По неуспехот последниот предлог на Нимиц да добие поддршка било во Скопје или во Атина, изгледа дека има мали шанси овој спор да биде решен во блиска иднина и дека последните дипломатски обиди се исцрпени. И двете страни заклучија дека не постои неопходната добра волја кај другата страна.⁵⁸ Комбинацијата на провокациите на Скопје, почнувајќи со името на аеродромот, и со очигледното кршење на Времената спогодба од страна на Атина во Букурешт ја намали меѓусебната доверба до ниво што не е забележано повеќе од една деценија.

Продолжувајќи со затруената атмосфера, во ноември 2008 македонската влада ја даде Грција на Меѓународниот суд на правдата во Хаг за кршење на Времената спогодба.⁵⁹ Министерот за надворешни работи Милошоски нагласи дека судската постапка не се однесува на самиот спор

за името туку за начелото наведено во Времената спогодба дека Грција нема да го блокира членството на Македонија во меѓународните организации под привремената референца. Скопје бара од Судот во Хаг да наложи на Грција да се придржува до Спогодбата од 1995 и да „престане да приговара на каков било начин, директно или индиректно“ на македонското членство во НАТО или во друга меѓународна организација.⁶⁰

Иако Милошоски процени дека овој случај може да трае од три до пет години,⁶¹ се чини дека Владата заклучила дека без решение на спорот за името во догледно време и при блокирање на членството во НАТО и ЕУ, одлуката на Судот е начин да се врати иницијативата.⁶² Скопје смета дека има силен аргумент иако се појавија прашања околу фактот дека негативниот заклучок за членството на Македонија во НАТО на Самитот е резултат на најавите за вето, а не на фактичко вето.

Атина одговори дека со тоа што го доведува случајот пред судот во Хаг, Скопје не е заинтересирано за брзо решавање на спорот. Таа исто така тврди дека и Македонија постојано ја кршела Времената спогодба.⁶³ Атина смета дека преименувањето на аеродромот во Скопје е кршење на Спогодбата, а употребата на уставното име од страна на Скопје во ОН, наместо привремената референца го смета за кршење на духот на Спогодбата.⁶⁴ На крајот на декември 2008, Атина навести дека би можела да поведе контра-тужба во Судот во Хаг за таквите кршења на Спогодбата.⁶⁵

Пожелна е почеста употреба на Судот во Хаг од државите како заштита на меѓународното право. Државите имаат право да бараат судска заштита, и

⁵⁵ Интервјуа на кризната група, високи македонски функционери, Скопје, октомври и ноември 2008.

⁵⁶ Интервју на кризната група, висок меѓународен функционер, Њујорк, ноември 2008.

⁵⁷ Во полза на македонското тврдење за грчкото непризнавање на нивното постоење како нација, висок грчки функционер рече дека тој не чул за „македонски јазик“, и дека постоел бугарски и грчки јазик, но дека македонскиот не бил „оригинален јазик“. Тој рече дека како чекор на добра волја Атина би можела да прифати употреба на терминот „makedonski“, но дека прашањето за националноста е потешко и дека во тој случај исто така не би можело да биде преведено. Интервју на кризната група, висок грчки функционер, ноември 2008.

⁵⁸ Интервјуа на кризната група, високи македонски и грчки функционери, Скопје, ноември 2008.

⁵⁹ Според член 21 од Времената спогодба, каква било разлика или спор кој би се појавил меѓу страните во однос на спроведувањето на Спогодбата може да биде поднесен од која било страна до МСП. Пресудата од судот во тој случај би била законски обврзувачка за двете страни.

⁶⁰ Изјава за печатот, МСП, 17 ноември 2008, www.icj-cij.org/docket/files/142/14881.pdf. Види исто така *Balkan Insight*, BIRN, 17 ноември 2008, <http://balkaninsight.com/en/main/news/14845>.

⁶¹ Види *Balkan Insight*, BIRN, декември 2008, <http://balkaninsight.com/en/main/news/15374>; www.b92.net/eng/news/region-article.php?yyyy=2008&mm=12&dd=08&nav_id=55584.

⁶² Некои во Скопје сметаат дека одењето на суд само ќе го одложи решението на спорот. Види, на пример, коментар од Синиша-Јаков Марушиќ, „World Court Suit Heats up Macedonia Name Row“, *Balkan Insight*, BIRN, 19 ноември 2008, <http://balkaninsight.com/en/main/analysis/14924>.

⁶³ Изјава на Министерството за надворешни работи на Грција, пренесено од *Канал 5*, 17 ноември 2008.

⁶⁴ Види го писмото од грчкиот постојан претставник при Генералниот секретар на ОН од 27 ноември 2008.

⁶⁵ А1 телевизија, 28 декември 2008.

таквиот чекор би требало да е добредојден како начин да се намалат тензиите и да се дозволи непристрасна трета инстанца да придонесе кон мирно решавање на спор. И покрај можните мотиви на Македонија и Грција во однос на нивниот пристап кон Судот во Хаг, сепак поради специфичните околности на конкретниот спор не е веројатно дека овој пристап ќе биде продуктивен.

Иако и двете влади тврдат дека ќе продолжат со преговорите во ОН, судската постапка навестува дека македонското членство во ЕУ и НАТО ќе биде и понатаму одложувано, освен ако земјите членки не ја притиснат Грција да престане со блокадата. Но не е многу веројатно дека тие ќе направат такво нешто кога како аргумент го имаат фактот дека елементи од тој спор се во судска процедура. Може да се очекува дека одложувањето и понатаму ќе ги поткопува односите меѓу двете страни и дека како резултат се доведуваат во опасност и поширокиот мир и стабилност. И двете страни треба да бидат охрабрени да им дадат приоритет на преговорите и да бидат подготвени да го повлечат случајот (или најавениот случај) во соодветно време како стимул за привршување на дипломатското решение на спорот за името.

III. ИНТЕГРАЦИЈАТА ВО ЕУ

Во текот на повеќе години Македонија се стреми за членство во ЕУ, понекогаш кампањски, но во последно време порешително, незасегната од спорот за името. Таа обезбеди кандидатски статус во декември 2005, што беше успех како резултат на силната заложба на ЕУ да се напредува со интеграцијата на земјата во ЕУ и на тој начин да се поддржи стабилизацијата по конфликтот од 2001. Таквата временски недефинирана заложба, без датум за почеток на преговорите, ги навести значајните предизвици пред кои беше исправена Македонија за да стане уверлив кандидат.⁶⁶ Сепак, до Самитот на НАТО во Букурешт се претпоставуваше дека ако се постигне доволен напредок во однос на техничките критериуми за интеграција во ЕУ, Македонија може да продолжи со интеграција на истиот начин на кој таа влезе во други меѓународни организации, а тоа значи ако името не се реши таа да се зачлени како „бивша југословенска Република Македонија.“

A. ИСПОЛНУВАЊЕ НА ОДРЕДНИЦИТЕ

За да се стимулира Владата да ги исполни критериумите за отворање на претпристапните преговори, ЕУ усвои Партнерство за пристап со Македонија во февруари 2008, во кое беа наведени осум краткорочни приоритети.⁶⁷ Европската комисија даде измешана оценка за нивното спроведување во Извештајот за напредок во 2008.⁶⁸ Комисијата наведе добар напредок во повеќе области, вклучувајќи ја правдата и полициската реформа, борбата против корупцијата и професионализацијата на јавната администрација. Напредокот во исполнувањето на условите за визната либерализација беше посебно подвлечен како значаен успех.⁶⁹ Исто така беа забележани и недостатоци, посебно во областа на политичките критериуми.⁷⁰ Заклучоците на Европскиот совет од 8-9 декември 2008 ги реafirмираа истите точки, вклучувајќи ја и потребата за понатамошни реформи за независно и ефикасно судство, а наведоа дека корупцијата останува „посебно сериозен проблем“ и дека имало мал напредок во обезбедувањата на правата на помалите малцинства, посебно на Ромите. Основно е дека Комисијата не предложи датум за отворање претпристапни преговори.

Комесарот за проширување Оли Рен и Специјалниот претставник на ЕУ во Македонија Ерван Фуере нагласија дека Македонија најмногу потфрли во

⁶⁷ Приоритетите идентификувани од Советот на ЕУ на 18 февруари 2008 вклучуваа: „конструктивен и инклузивен дијалог, посебно во областите кои бараат консензус меѓу политичките партии“; „ефикасно спроведување на Законот за полиција“; „реформи во правосудството; постојано спроведување на антикорупциските закони; професионализација и деполитизација на државната администрација; подобрена деловна клима преку понатамошни реформи за владеење на правото; и засилена независност на регулаторните и надзорните агенции. За целосната листа погледни ја Одлуката на советот, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:080:0032:0045:EN:PDF>.

⁶⁸ „Извештај за напредокот на бившата југословенска Република Македонија“, Брисел, 5 ноември, 2008. Целиот документ на http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/press_corner/key-documents/reports_nov_2008/the_former_yugoslav_republic_of_macedonia_progress_report_en.pdf.

⁶⁹ Визната либерализација во ЕУ за Македонија се очекува да биде донесена во 2009 година, по позитивниот извештај од Европската комисија за успехот на земјата во исполнувањето на критериумите, како што беше најавено од специјалниот претставник на ЕУ во Македонија Ерван Фуере на почетокот на декември 2008. Македонска информативна агенција (МИА), 5 декември 2008.

⁷⁰ „Извештај за напредокот во 2008“, op. cit.

⁶⁶ Види Насоки на Кризната група за Европа, бр. 41, *Macedonia: Wobbling towards Europe*, 12 јануари 2006.

исполнувањето на политичките критериуми.⁷¹ Посебно беа истакнати лошо спроведените избори од јуни 2008 кои станаа дополнителна пречка за надежите за европска интеграција, и одржувањето беспрекорни избори стана деветта одредница на ЕУ. Одлуката да се одржат предвремените избори беше донесена и покрај советите од меѓународните претставници да не се закажуваат, бидејќи тие сметаа дека изборите ќе бидат само одвлекување од реформите потребни за исполнување на одредниците на ЕУ и тешко дека би можеле да придонесат за смирување на атмосферата по неуспехот за членство во НАТО.⁷²

Македонија има лошо досие на избори проследени со насилство и сериозни прекршоци, а во јуни 2008 изгледа дека земјата се надмина себеси. Меѓународните посматрачи забележаа дека:

Бројните насилни инциденти во местата претежно населени со Албанци пред и за време на кампањата произведоа атмосфера на заплашување. Неуспехот да се преземат превентивни мерки од нашите соговорници беше припишан на високи полициски службеници во северниот и западниот дел на земјата кои отворено поддржувале една албанска политичка партија. Фактот дека таквите постапки не беа третирани од одговорните локални и државни власти доведе до ситуација на неказниост за време на изборите на 1 јуни.⁷³

На самиот ден на изборите, „организирано насилство и заплашување“ го прекина гласањето во голем број етнички албански области, и како резултат на тоа едно лице го загуби животот а повеќемина беа повредени“. Посматрачите исто така забележаа дека „се чини дека имаше и партиска пристрасност од полицијата во изборните инциденти“ и во етнички македонските области.⁷⁴ Полицијата, посебно специјалните единици „Алфи“ беа посочени како активни учесници во инцидентите.⁷⁵ По поплаките од тогашната главна албанска опозициска партија ДУИ дека Алфите вршеле насилство по нарачка на владејачката Демократска партија на Албанците, Алфите беа повлечени од градовите Тетово, Гостивар и Куманово за време

на повтореното гласање во 187 избирачки места на 15 јуни, кога посматрачите забележаа подобрување и помирна атмосфера.⁷⁶

Во Извештајот за напредок издаден во ноември 2008 година Европската комисија ги наведе чекорите кои властите ги презедоа за да се справат со значајните недостатоци кои беа забележани од посматрачите на изборите. Беше спроведена истрага за 34 случаи, од кои 15 лица добија затворски казни, додека сè уште се води постапка против 143 лица. Дваесет и осум полицајци се суспендирани, додека кривични постапки беа покренати против единаесет од нив. Подготвеноста да се казнат извршителите на изборни насилства е поизразена во споредба со минатите години. Одржувањето втор круг во повеќе места две недели по првиот круг и чекорите кои беа преземени за да се обезбеди подобра атмосфера беа позитивно оценети, исто како и мерките за да се земат предвид препораките на ОДИХР, вклучувајќи ја и измената на изборниот законик во октомври. И покрај тоа, Рен изјави дека добри избори се „основен критериум“ и дека внимателно ќе бидат следени претседателските и локалните избори во 2009.⁷⁷

ЕУ исто така покажа загриженост за политичкиот дијалог. Извештајот за напредок наведе парламентарни бојкоти од опозициските партии, вклучувајќи и бојкот од главниот македонски опозициски блок предводен од Социјалдемократскиот сојуз (СДСМ) од 17 јули до 4 август 2008, а за тоа време власта искористи итна процедура да донесе 172 закона меѓу кои имаше и спорни закони. Меѓународните претставници го оценија тоа како поткопување на демократската практика и влошување на и онака тешката политичка ситуација.⁷⁸ Власта подоцна призна дека направила грешка, но тврдеше дека има политички дијалог и дека главните партии работат заедно – на пример во врска со амандманите за изборниот законик.⁷⁹

⁷⁶ Погледни *Balkan Insight*, BIRN, 12 јули 2008, <http://balkaninsight.com/en/main/news/10967>.

⁷⁷ Цитирано во *Southeast European Times*, 10 ноември 2008, www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/en_GB/features/setimes/features/2008/11/10/feature-01.

⁷⁸ Интервјуа на Кризната група, меѓународни функционери, Скопје, октомври 2008.

⁷⁹ Интервјуа на Кризната група, меѓународни и владини функционери, Скопје, октомври и ноември 2008. Усвојувањето на уште дваесет закони со итна постапка во почетокот на декември 2008 година, со образложение дека тие се неопходни за справувањето со глобалната економска криза фрли сомнеж за волјата на власта да ги

⁷¹ Цитирано во *Утрински весник*, 6 и 7 ноември 2008.

⁷² Интервјуа на Кризната група, меѓународни функционери, Скопје и Брисел, октомври 2008.

⁷³ „Финален извештај за предвремените парламентарни избори на 1 јуни 2008“, ОБСЕ/ОДИХР, на www.osce.org/documents/odhr/2008/08/32619_en.pdf.

⁷⁴ Ibid.

⁷⁵ Интервјуа на кризната група, Скопје и Тетово, јуни и јули 2008.

Сепак, лошата политичка атмосфера исто така може да се види во неуспехот на претседателот и премиерот да постигнат консензус за спорот за името, и покрај парламентарната резолуција што беше донесена на 3 ноември во таа насока.⁸⁰ Наместо да се третира како прашање од првостепена национална важност, проблемот беше начин за добивање политички поени.⁸¹

Б. ПРИСТАПОТ КОН ЕУ И СПОРТ ЗА ИМЕТО

Во однос на недостатоците што беа наведени во Извештајот за напредок на ЕУ, официјалните лица тврдат дека дури и ако спорот за името се реши Македонија сè уште не ги исполнила критериумите за отпочнување претпристапни преговори.⁸² Тоа е големо разочарување за Владата која се надеваше дека ќе добие датум за преговори пред крајот на 2008. Тврдењата дека напредокот кон членство е блокиран исклучиво поради спорот за името беа пречекани со нервоза во ЕУ чии претставници тоа го видоа како намерно прикривање на пропустите кои мора да се отстранат, посебно во однос на фијаското за време на изборите во јуни 2008.⁸³ И навистина, дури и да се оцени напредокот за осумте одредници како задоволителен, ЕУ ќе инсистира да види конкретни докази од

исполни критериумите на ЕУ. *Утрински весник*, 4 декември 2008.

⁸⁰ *Утрински весник*, 4 ноември 2008.

⁸¹ На пример, одлуката на претседателот од 3 ноември да го разреши македонскиот преговарач во спорот за името, Никола Димитров, доведе до остра полемика меѓу Црвенковски и шефот на кабинетот на Премиерот. *Утрински весник*, 7 и 10 ноември, 2008.

⁸² Иако ги подвлече недостатоците при исполнувањето на политичките критериуми за почнување преговори, Рен нагласи дека Европската комисија смета оди прашањето за името е посебно прашање, надвор од опсегот на македонско-европското партнерство. *Утрински весник*, 6 ноември, 2008.

⁸³ По тврдењата на премиерот дека на Македонија нема да и се додели датум за преговори со ЕУ поради спорот за името, специјалниот претставник на ЕУ изјави пред Европскиот парламентарен комитет за европски прашања дека е погрешно да се минимизираат проблемите на земјата. Интервјуа на Кризната група, македонски и меѓународни функционери, Скопје, октомври 2008. „Фуере: Македонија треба да преземе одговорност за својот застој на патот кон ЕУ“, *Southeast European Times*, 14 септември 2008, www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/en_GB/newsbriefs/setimes/newsbriefs/2008/09/14/nb-05; and *Balkan Insight*, BIRN, 12 септември 2008, <http://balkaninsight.com/en/main/news/13098>.

изборите во 2009 година дека сериозните изборни проблеми од претходно се надминати.

И покрај тоа, по Самитот во Букурешт Атина навистина создаде дополнителен услов за напредок во интеграцијата во ЕУ, а тоа е решавање на спорот за името. За време на Самитот на ЕУ на 19-20 јуни Атина успеа, и покрај приговорите на некои земји членки предводени од словенечкото претседателство, да вметне изјава во заклучоците дека решавање на спорот е неопходно.⁸⁴ Министерката Дора Бакојани одлучно одбила да се согласи на заклучок кој предлагаше почеток на преговорите во 2008 година. Некои членки на ЕУ наивно тврдеа дека вметнатиот текст не е ништо повеќе од нагласување на потребата за добрососедски односи.⁸⁵

Новиот услов беше потврден на 8 декември од надворешните министри на ЕУ кои изјавија дека е неопходно Македонија „да одржува добрососедски односи, вклучувајќи и доаѓање до заеднички прифатливо решение за името“.⁸⁶ Францускиот министер за надворешни работи беше недвосмислен: „Без решение на спорот за името, не можеме да одиме напред бидејќи ова прашање мора прво да биде решено“.⁸⁷ Членките на ЕУ исто така забележаа дека „постапките или изјавите кои можат негативно да се одразат на добрососедските односи треба да се избегнуваат“.⁸⁸ Така Атина го постави решавањето на спорот за името како додатен критериум за започнување преговори. Во воведувањето на изразот за „добрососедски односи“, Атина го злоупотреби клучниот критериум од процесот за стабилизација и придружување на земјите од Западниот Балкан, доведувајќи го во служба на својот билатерален спор со Скопје. Оттука, и покрај тоа што спорот за името не е единствениот фактор кој ја одложува европската интеграција, тој ќе треба да биде земен предвид ако се сака да се избегне блокада на процесот.

⁸⁴ Европскиот совет забележа дека: „Одржувањето добрососедски односи, вклучувајќи и заеднички прифатливо решение за името, останува клучно“. „Заклучоци на Бриселскиот европски совет“, 19/20 јуни 2008, на www.eu2008.si/en/News_and_Documents/Council_Conclusions/June/0619_EC-CON.pdf.

⁸⁵ „Грците добиваат поени за Македонија на Самитот на ЕУ“, *Balkan Insight*, BIRN, <http://balkaninsight.com/en/main/analysis/11299>.

⁸⁶ „Заклучоци за западниот Балкан“, Совет за општи работи и надворешни односи (GAERC), 8-9 декември 2008.

⁸⁷ „Франција ја предупредува Македонија за ‘кавгата околу името’, *Balkans Insight*, BIRN, 8 декември 2008. www.balkaninsight.com/en/main/news/15377/.

⁸⁸ GAERC, op. cit.

Ако Извештајот за напредок на ЕК за 2009 година наведе дека Македонија ги исполнила критериумите, веројатно ќе препорача почеток на претпристапни преговори. Доколку пак Грција остане на сегашната позиција и спорот за името не се реши, Европскиот совет најверојатно нема да препорача почеток на преговори. Земјите членки се чини немаат волја сериозно да извршат притисок врз Грција да ја омекне својата позиција и барем да дозволи почеток на преговорите. На среден рок, меѓутоа, Европската комисија ќе продолжи да го оценува напредокот преку годишните извештаи и да дејствува преку поткомитетите за спроведување на Договорот за стабилизација и придружување за да се реализираат техничките критериуми за пристапниот процес. Сè додека Скопје се движи во оваа насока, веројатно ќе ги исполни повеќето критериуми за членство дури и пред формалното започнување на преговорите.⁸⁹

IV. КАКО ПОНАТАМУ

Засега напорите да се реши долгогодишниот спор за името на Македонија изгледа дека стигнаа до ќорсокак. Иако имаше придвижување од македонската страна во 2008 година да прифати сложено име со географска одредница, Грција се вкопа во својот ров и се чини е неподготвена да возврати со отстапки од своја страна за да се дојде до разумен компромис. Сепак и двете страни ја делат одговорноста за влошување на билатералните односи кои се сега позатруени од кога било претходно во 90-тите години. По одлуката на Скопје во ноември 2008 да ја даде Грција на суд, изгледите за брз напредок се многу мали.

Сепак, важноста да се најде решение останува. Грчката одлука да го блокира македонското членство во НАТО како и понатамошниот напредок во ЕУ ги поткопува стратегиите и на двете организации за стабилизирање на Западниот Балкан преку проширување. Охридскиот договор останува кршлив со постојани тензии меѓу Македонците и етничките Албанци во услови на нерешен регионален контекст, посебно во однос на Косово. Ниту НАТО ниту ЕУ можат да си дозволат да го третираат тоа како чисто билатерален спор што може да остане нерешен на неодредено време, без притоа да се земат предвид можните сериозни последици. Напорите да се притиснат двете страни

кон договор треба да вклучат и поголема ангажираност меѓу членките на НАТО и ЕУ да извршат притисок врз Грција за таа да заземе поконструктивна позиција и да одговори на отстапките на Скопје со свои отстапки.

Како вовед во решавањето на спорот и двете страни треба да дејствуваат за да се обнови довербата. Македонската влада треба да се воздржи од чекори кои ја провоцираат Атина, а пред сè тоа се однесува на неповредување на грчката чувствителност околу грчкото наследство и анулирање на постапките кои веќе доведоа до тоа, посебно во однос на името на скопскиот аеродром. Скопје и Атина исто така заедно треба да ја преиспитаат историјата на регионот, од античкото до модерното време, за да се постигне основно разбирање и да се избегнуваат ставови во наставните програми што можат да ја повредат чувствителноста на другиот. Тоа може да се постигне преку создавање заедничка комисија од историчари, слично како што направија Германија и Франција по Втората светска војна.

И двете земји треба да ја реafirмираат својата заложба кон Времената спогодба од 1995. Додека не се реши спорот за името Скопје треба да ја употребува само времената референца „бивша југословенска Република Македонија“ во мултилатералните форуми како ОН. За возврат, Грција треба да ја почитува Времената спогодба и да ја отфрли заканата за вето на македонското членство во НАТО и за претпристапните преговори со ЕУ.

По обновувањето на довербата, треба да се направат сериозни напори за да се најде решение за името на Македонија. Иако тие можат да продолжат под покровителство на ОН, треба исто така да бидат поддржани со посилна заложба од членките на НАТО и ЕУ. Единствениот пат кога беше постигнат значаен напредок во приближувањето на двете страни за да се постигне Времената спогодба, тоа беше сторено со силна меѓународна заложба, вклучувајќи и притисок врз Атина да не ја поткопува стабилноста во своето соседство. Тоа нема да биде лесно. Домашната грчка политика е таква што отстапки за проблемот со името ги прави тешко изводливи. Но би било грешка да се смета дека Грција е секогаш и недвосмислено непопустлива во однос на својот северен сосед. Членките на ЕУ и НАТО имаат ограничено влијание, но тоа не значи дека Атина е нечувствителна на разум. И таа покажала флексибилност и тоа со Времената спогодба и со нејзиниот одговор на предлогот на Нимиц од 2005

⁸⁹Интервјуа на Кризната група, функционери на ЕУ, Скопје и Брисел, октомври и декември 2008.

година. Предлогот на Нимиц од 2008 оди и подалеку во задоволување на грчките барања, и грчките раководители треба да ја земат предвид поголемата подготвеност на Скопје од 2008 за отстапки.

Самоуверена по Самитот во Букурешт, Атина се чини дека верува оти може да инсистира на максималистички барања и дека Скопје со текот на времето ќе мора да отстапи во сите три точки: името на земјата, опсегот на употреба и придавките за народот и јазикот. Таквите очекувања се нереални: Скопје нема да се согласи на компромис со националниот идентитет на Македонците, и секако не треба да се очекува да се согласи на такво нешто. Иако постојат разлики меѓу власта и опозицијата, компромис за националниот идентитет не доаѓа предвид за Македонците. Со оглед на подготвеноста на Скопје да постигне компромис околу името на земјата Атина треба да биде одговорна и да го прифати „македонскиот“ идентитет на својот сосед имајќи ја предвид изјавата на Скопје дека употребата на терминот „македонски“ не имплицира ексклузивност и не ја оспорува таквата употреба и од жителите на грчка Македонија.

Во сегашната клима на недоверба македонската влада нема волја отворено да ја покаже својата подготвеност за компромис за името, иако е општо познато дека таа се согласи на компромис во Букурешт. Сепак, таа треба јавно да покаже подготвеност да го прифати последниот предлог на Нимиц како предизвик Атина да одговори со отстапки за националниот идентитет и како порака до другите членки на НАТО и ЕУ да извршат притисок врз Грција за компромис. Неподготвеноста на Скопје да се откаже од успехот што го имаше при признавањето на своето уставно име од повеќе од половината членки на ОН е разбирлива, но не треба да биде пречка за постигнување договор. Всушност, откако ќе се постигне договор за името во мултилатерална употреба, речиси сите НАТО и ЕУ членки ќе го усвојат тоа име и за билатерална употреба. А тоа дека десетици држави кои се далеку од Балканот го признале уставното име на Македонија е од мала практична важност како за Македонија така и за Грција.

Приштина/Брисел, 12 јануари 2009

ПРИЛОГ А

КАРТА НА МАКЕДОНИЈА И ГРЦИЈА

Оваа карта е адаптирана од Меѓународната кризна група од картата бр. 3877 рев. 7 (септември 2008) од Картографскиот оддел на ОН. Засенчената област ја претставува приближно грчка Македонија.